

L'adéu al modernisme

CENT ANYS DE LA VIDA I LA MORT D'EN JORDI FRAGINALS

>> 1909. Pous i Pagès, en unes dependències de la presó Model, acusat d'injúries a l'exèrcit.

L'estiu de 1909 feia preveure que no seria una estació qualsevol. La Guerra del Marroc prenia l'aspecte d'una punició col·lectiva contra el poble català. Pous veia l'aventura africana com un fet incomprensible, i el nombre majoritari de joves catalans cridats a embarcar-se, com un fet injustificable. El 17 de juliol, *El ramat*, un dels seus últims articles de la columna *Tot passant*, del diari *El Poble Català*, descriu la ignorància del destí que esperava als pagesos cata-

El mes de febrer es varen complir cent anys de la publicació, el 1912, de la novel·la *La vida i la mort d'en Jordi Friginals*. Josep Pous i Pagès la va escriure entre el 1909 i el 1911. Pel contingut, per la forma i pel moment en què fou escrita, l'obra és l'últim adéu al modernisme.

MARIA ÀNGELS BOSCH > TEXT

ARXIU FAMÍLIA POUS > FOTOS

lans: «Rambla amunt, (...) passen tres soldats dels que estan a punt d'embarcar-se. I allà van, Rambla amunt, vacil·lants, irresoluts, volves humanes que un remolí s'emporta...»

Altrament, plovia sobre mullat, perquè cal recordar que, la primavera d'aquell malaurat 1909, unes *Notes marginals* en plena Llei de jurisdiccions havien costat a Pous i Pagès un mes de presó, acusat d'injúries a l'exèrcit.

Aquell estiu, com cada any, ell i la família s'havien traslladat a Avinyonet, a casa del seu pare. Al cap de poc esclatava la Setmana Tràgica.

La repressió va suposar el tancament del diari. I Pous, davant la impossibilitat de continuar la tasca a *El Poble Català*, comença la redacció de *La vida i la mort d'en Jordi Friginals*

La repressió que va venir a continuació de la revolta de juliol va suposar el tancament del diari. I Pous, davant la impossibilitat de continuar la tasca a *El Poble Català*, comença la redacció de *La vida i la mort d'en Jordi Friginals*. Es troba en el millor moment com a periodista de prestigi. Altrament, el seu amic Pere Coromines es fa càrrec de la direcció del diari i del partit UFNR. Tots dos abandonen les temptatives revolucionàries perquè veuen que una posició ideològica més moderada podia ser més eficaç.

Les tensions modernistes havien fet presentir canvis, però aquests arribaven sense la intensitat revolucionària que s'esperava.

Entre el 1909 i el 1911 passen dos anys molt significatius, plens d'esdeveniments i de canvis. No hem d'oblidar que el 1911 moren Maragall i el pintor Isidre Nonell. Quan Pous acaba la novel·la, té clar que aquell estil s'ha acabat. L'evolució posterior de l'autor

>> Pous i Pagès, empresari de teatre (1912), i a la dreta, dirigint Senyora àvia vol marit.

MARIA ÀNGELS BOSCH

>> L'edició de La vida i la mort de Jordi Fraginals a la Biblioteca Selecta (1947).

fins arribar al 1930 justifica que aquesta obra sigui un combat en retirada amb gran estil, realitzat amb plena consciència de la simpatia pel que estava destinat a morir. La història és així. Fa sorgir cada forma d'art en l'instant mateix en què dialècticament una altra ha de cedir el seu lloc, superada per valors estètics diferents. Quan apareix la novel·la, el 1912, Pous havia acabat la redacció de les comèdies *En Joan Bonhome* i *Senyora àvia vol marit*.

La història d'un home que va voler fer-se el propi destí

Si una mirada enrere ens feia avinent l'existència d'un canvi profund entre les novel·les anteriors —que formen un bloc aparentment a part— i *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals*, així mateix, per explicar aquest moment de la producció literària de l'autor, entorn del 1912, cal considerar que hi hagué un trencament i un altre canvi entre una novel·la rural com aquesta, seguida immediatament per una producció dramàtica dintre de l'alta comèdia.

Pous no es troba ell mateix fins que arriba a *La vida i la mort d'en Jordi Fra-*

ginals, com deia a la carta a Carles Riba (Olliargües 31-X-1941). La convicció del subjecte, com a centre de dubtes, com a reformulació íntima del mateix Pous... és aquesta novel·la. Ser-hi subjecte és fer-se el propi destí, és un projecte que es realitza. Pous hi aboca molt de l'associació estreta entre l'autocreació i la creació literària, o el jo com a autoria, l'existència com a creació.

«Aquesta és la història d'un home que va voler fer-se el propi destí»... deia Pous i Pagès al pròleg de la segona edició, de l'any 1927. Es tracta d'una afirmació de la identitat del subjecte, aplicable no només al protagonista del

Pous no es troba ell mateix fins que arriba a *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals*. La convicció del subjecte, com a centre de dubtes, com a reformulació íntima del mateix Pous... és aquesta novel·la

drama, en Jordi Fraginals, sinó també al mateix autor. En efecte, *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals*, última novel·la modernista, és també el final d'un trajecte de realització personal. Cal recordar que Pous havia abandonat la carrera de medicina, havia deixat la gestió dels negocis familiars, i amb la seva muller i els quatre fills s'havia traslladat a casa del seu pare, disposat a ser ell mateix, decidit a ser escriptor.

Quan es publica la novel·la, Pous havia aconseguit fer realitat el seu projecte. *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals* és el resultat final d'una experiència del mateix autor. *La vida i la mort d'en Jordi Fraginals* tancava una etapa, mentre l'obra dramàtica que va venir a continuació n'obria una altra.

>> Pous i Pagès amb el dramaturg Lluís Capdevila, l'any 1912.

L'embuix del teatre: dramaturg i empresari

Sens dubte, l'acompliment d'una idea i d'un desig no es contradiu amb la continuació d'un altre projecte que es pretén realitzar. Sí, Pous i Pagès tenia pendent una altra ambició: l'amor pel teatre li feia somiar impossibles. El 4 de febrer de 1916 escriu una carta a Cambó. Li exposa la necessitat que Catalunya tingui un Teatre Nacional, i afirma que ell se sent capaç de crear una obra prou forta... prou coherent per aconseguir-ho. *En Joan Bonhome* i *Senyora àvia vol marit*, dues obres dintre de l'alta comèdia, avalaven prou bé les afirmacions precedents. Però l'experiència com a empresari de teatre l'havia portat a la ruïna. La situació econòmica de Pous era tan greu que el 25 d'octubre opta per escriure a Cambó novament i demanar-li ajut.

«Per assegurar-me la vida durant aquest any, me calen tres mil pessetes. (...) És possible proporcionar-me aquesta quantitat, sigui amb una subscripció mensual (...) sigui en una altra forma que jo no vegi?»

No consta enlloc que obtingués l'ajut que demanava.

L'amor pel teatre va ser un projecte que Pous va pretendre fer realitat, tan ambicions i tan dur com aquell primer cop de voluntat que el va fer escriptor. No seria pas fàcil, no seria un camí fressat. Novament el subjecte és un centre de reformulació de dubtes. Tot i que *Senyora àvia vol marit* va ser molt ben acollida i avalada per més de mil representacions, la resta de la producció

dramàtica es representà amb la sala mig buida. El mateix autor, en la carta a Carles Riba (Olliergues 31-X-1941), veia el seu teatre com una frustració:

«... la meua situació dins del teatre català ha estat de les coses més tràgiques d'aquest món. Em sentia en plena vocació per la tasca que havia emprès, amb les forces necessàries per dur-la a terme, i em trobava lligat de mans per la manca dels coadjuvants necessaris».

Hi havia en Pous una vocació dramàtica sense atenuants. No pot explicar-se d'altra manera que, tot i la ruïna econòmica, el fracàs de públic i l'adversitat de bona part de la crítica, continués dedicant-se solament al teatre del 1911 al 1935. El teatre l'havia enverinat.

El xoc entre dos àmbits: rural o urbà?

El camp i la ciutat, a la producció literària d'aquest autor, són com dos pols entre els quals s'estableixen corrents

«Aquesta és la història d'un home que va voler fer-se el propi destí»... Es tracta d'una afirmació de la identitat del subjecte aplicable no només al protagonista de drama, en Jordi Friginals, sinó també al mateix autor

contraris. Perquè, com deia Alexandre Plana des de les planes d'*El Poble Català*, «Pous és un home que duu dintre seu la tranquil·la vida pagesa però també l'ambient de lluites de la ciutat». La seva obra, respectant els moments en què sembla dividir-se, manté una dualitat de camins que alerten tant dels propis dubtes com dels canvis de rumb a la recerca de noves orientacions que no acabava de trobar.

Nous intents el porten a reconstruir el món de *La vida i la mort d'en Jordi Friginals* al teatre. En efecte, el 1916 no semblava millor que els quatre anys anteriors durant els quals Pous i Pagès havia intentat tirar endavant la difícil situació del teatre català. Però un fet puntual es presentà com una esperança. Pere Coromines, advocat del patrici reusenc Evarist Fàbregues, va intervenir perquè Pous obtingués un ajut per al seu teatre en forma de mecenatge.

El 19 de desembre del 1916 s'estrenava *Pares i fills* al Centre de Lectura de Reus. Pous tornava a un tema rural, amb un fort paral·lelisme amb la novel·la *La vida i la mort...* Aquesta obra dramàtica, en les successives representacions a Barcelona i a comarques, aparegué amb el títol de *Rei i senyor*. És una obra de transició que trenca amb l'alta comèdia, amb el teatre que Pous havia estrenat el 1912. Conflicte generacional, autoritarisme pairal, decisió dels joves de fer-se el propi destí són temes rurals que Pous reprèn i que sens dubte tenen origen en la millor novel·la de l'autor. A continuació Pous tornà a la comèdia, en considerar que aquest gènere és el que s'adiu millor amb el caràcter genuí dels catalans, i amb la nostra posició davant del món. «El català —deia Pous en una entrevista a *El Teatre Català* el 1914— porta dintre un esperit plàcidament irònic, que és el mateix esperit de la comèdia...».

Aquest any 2012, el Teatre Nacional ha representat *Rei i senyor*. Desitgem que aquesta afortunada iniciativa trobi continuació i ens permeti veure la millor comèdia de Pous i Pagès: *Senyora àvia vol marit*.

M. Àngels Bosch és doctora en filologia catalana.